

Jaczewski, Bohdan

Posiedzenie Komitetu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/1, 185-188

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ny tom publikowanej w Wiedniu serii *Globusfreund*. Zbiegnie się to z 70 rocznicą urodzin Ernesta Bernleithnera, który po śmierci inż. Roberta Haardta (1962), niezmiernie zasłużonego dla globusoznawstwa, został przewodniczącym Towarzystwa Coronellogo. Ostatnie dziesięciolecie było dla prof. Bernleithnera okresem szczególnie wyjątkowej pracy dla Towarzystwa. Jemu zawdzięcza Towarzystwo dotychczasową serię (nr 1—20) jedynego w świecie wydawnictwa ciągłego poświęconego globusom *Globusfreund*, gdzie zawarty jest bezcenny dorobek globusoznawczy. Był on współorganizatorem kilku sympozjów, znanym również polskiemu środowisku geografów z publikowanych u nas prac².

J. Bb.

Z D Z I A Ł A L N O Ś C I K O M I T E T U I Z A K Ł A D U H I S T O R I I N A U K I I T E C H N I K I P A N

POSIEDZENIE KOMITETU

Dnia 26 października 1972 r. odbyło się drugie w nowej kadencji plenarne posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. W zagajeniu obrad przewodniczący, prof. B. Leśnodorski, omówił dotychczasową działalność i nowe zadania Komitetu. Istotne znaczenie miało powołanie nowych komisji Komitetu. Jedną z nich do Spraw Nauczania Historii Nauki i Techniki opracowała memoriał o potrzebie wprowadzenia tej dyscypliny do programów szkół wyższych stopni. Komisja ta wspólnie z inną, przygotowującą eksperyztę na temat roli historii nauki i techniki w upowszechnianiu wiedzy, organizuje przy pomocy Towarzystwa Wiedzy Powszechnej ogólnopolskie sympozjum poświęcone roli historii nauki i techniki w edukacji permanentnej¹. Komisja Historii Techniki podjęła w porozumieniu z Instytutem Historii i Instytutem Historii Kultury Materialnej działania zmierzające do opracowania syntezy dziejów techniki polskiej. Przygotowuje również, planowaną na rok 1973, międzynarodową konferencję, poświęconą wdrażaniu postępu technicznego w krajach Europy Środkowej w drugiej połowie XIX w. Ocenę (za ostatnie lata) „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, „Organonu” oraz sposobów prezentowania historii nauki i techniki w czasopismach naukowych i popularnonaukowych mu przygotować Komisja do spraw Wydawnictw. Komitet oceni również dorobek Toruńskiego Towarzystwa Naukowego i Towarzystwa Nautologicznego. Prof. Leśnodorski zwrócił uwagę na konieczność dokonania opracowania w bieżącym roku przez Komitet analizy działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN oraz przygotowania eksperyztę dotyczącej stanu aktualnego i perspektyw rozwojowych historii nauki i techniki.

W dalszym ciągu posiedzenia odbyło się kolokwium habilitacyjne dra Ryszarda W. Wołoszyńskiego. Podstawą przewodu habilitacyjnego była, pozytywnie oceniona przez recenzentów, rozprawa *Związki polsko-rosyjskie w naukach społecznych 1801—1830*. Komitet uznał, że kolokwium habilitacyjne dra Wołoszyń-

² Por. E. Bernleithner: *Rozwój geografii w Austrii i jej stosunki z nauką polską*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” ser. C z. 13, 1968 s. 103—129; *Alte Globen in Österreich und in Polen*. w: *Studia z Dziejów Kartografii i Geografii*. Wrocław 1973.

¹ Memoriał o potrzebie nauczania historii nauki oraz sprawozdanie z sympozjum opublikowane zostanie w następnym numerze Kwartalnika.

skiego spełnia przyjęte wymagania i w tajnym głosowaniu podjął uchwałę o nadaniu R. W. Wołoszyńskiemu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii nauki.

Następnie prof. B. Suchodolski przedstawił projekt referatu Podsekcji Naukoznawstwa, Historii Nauki i Techniki II Kongresu Nauki Polskiej na temat stanu aktualnego i prognoz rozwoju tych dyscyplin. W referacie podkreślono, że sformułowanie nazwy Podsekcji obciążone jest wieloznacznością terminologiczną. Obok stosunkowo jednoznacznego pojęcia historii nauki i techniki występuje pojęcie naukoznawstwa, które bywa rozumiane zarówno jako zbiór nauk o nauce (obejmujący także historię nauki), zbiór założeń teoretycznych polityki naukowej, dyrektyw praktycznego działania organizatorskiego. W badaniach nad nauką osiągnąć należy jednoznaczność, wyróżniając trzy zbiory problemów: a) ogólną teorię nauki, obejmującą zarówno jej społeczną funkcję jak i filozofię nauki oraz psychologię twórczości naukowej; b) historię nauki zawierającą studia ogólne nad nauką i poszczególnymi dyscyplinami, wspólnotami naukowymi i instytucjami; c) współczesną teorię polityki naukowej zajmującą się rolą nauki w społeczeństwie oraz optymalizacją działań w tym zakresie.

Wśród nauk o nauce do najbardziej rozwiniętych i bogatych w tradycje należy w Polsce historia nauki. Przedmiotem jej badań były biografie, ośrodki naukowe; podejmowano syntezy rozwoju niektórych dyscyplin; opracowano syntezę obejmującą całość dziejów historii nauki polskiej. Mniej rozwinięte w skali krajowej są badania z zakresu historii techniki, o metodologii niedostatecznie opracowanej, a tematycznie bardziej powiązanej z innymi dziedzinami kultury i cywilizacji. Długie tradycje posiada w Polsce socjologia nauki, ale dorobek jej — w okresie Polski Ludowej — jest bardzo skromny, zarówno ze względów metodologicznych jak i organizacyjno-instytucjonalnych. Bogate tradycje posiada również naukoznawstwo, ale nie może się ono legitymować poważniejszymi opracowaniami syntetycznymi ani analitycznymi. Na dorobek naukoznawstwa składają się konferencje, sympozja oraz wydawanie czasopism.

Do najważniejszych postulatów rozwoju nauk o nauce referent zaliczył przekroczenie przez historię nauki progu mnożenia prac przyczynkarskich na rzecz tematycznego poszukiwania motywów przewodnich zjawisk i procesów występujących w nauce. Koncentracja wysiłków badawczych wymaga: ustalenia hierarchii ważności tematów mobilizujących wysiłki zespołowe, głębszego i wszechstronniejszego powiązania dziejów nauki krajowej z nauką światową, priorytetu dla tematyki służącej bezpośrednio potrzebom polityki naukowej. W opracowaniu Podsekcji podkreślono, że historia techniki powinna pogłębić tematykę metodologiczną, bardziej rozróżniać historię koncepcji technicznych od ich zastosowań, pozostawiając te ostatnie historii kultury materialnej i historii gospodarczej. Zagadnienia szeroko rozumianej socjologii nauki winny należeć do najważniejszych problemów badawczych obejmujących: analizę historycznie ukształtowanych wartości poznawczych jako określonych dóbr kulturowych; funkcjonowanie nauki jako systemu społecznego; poznawanie ról społecznych ludzi nauki i warunków twórczości naukowej. Wśród wielu zagadnień polityki naukowej wyróżnić trzeba przede wszystkim problematykę umożliwiającą podejmowanie decyzji. W końcowej części referatu prof. Suchodolski przedstawił wnioski organizacyjno-kadrowe. Podkreślił postulat kształcenia całej kadry naukowej w zakresie nauk o nauce (egzamin przy nadawaniu stopnia doktorskiego), sprawę wprowadzenia na wyższych uczelniach kształcenia w zakresie historii poszczególnych dyscyplin i społecznej problematyki historii nauki i techniki, szczególnie zaś na kierunkach historycznych, filozoficznych i ekonomicznych. Ważnym jest także uwzględnianie w programach szkolnych problematyki historii nauki i techniki, zwłaszcza współczesnej, oraz uruchomienie przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN studium doktoranckiego dla ab-

solwentów wyższych uczelni. Do najistotniejszych decyzji organizacyjnych należeć powinno stworzenie na bazie Zakładu — Instytutu Historii i Teorii Nauki i Techniki PAN, obok którego przewidywać należy powołanie odrębnej placówki resortowej (Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki) powiązanej z Zakładem Badań nad Szkolnictwem Wyższym. Działalność placówki tej koncentrowałaby się na pracach badawczych i usługowych, umożliwiających podejmowanie najbardziej efektywnych decyzji w zakresie polityki naukowej. Pożądane jest tworzenie mniejszych placówek naukowych w różnych instytucjach, zakładach, uczelniach wyższych, zwłaszcza oddziałach PAN.

W ożywionej dyskusji nad referatem udział wzięli zarówno historycy nauki jak i zaproszeni na posiedzenie przedstawiciele środowisk naukowych. Dyskusja koncentrowała się głównie wokół problemu stosunku historii nauki do naukoznawstwa. Akcentowano konieczność uwypuklenia w referacie Podsekcji faktu, że istnieje szereg nauk o nauce. W sytuacji, gdy posiadamy reprezentację naukową różnych kierunków badań nad nauką naukoznawstwo jest bardziej nazwą zbiorczą (ewentualnie dyscypliną postulowaną) niż obecnie istniejącą dyscypliną naukową (prof. prof. J. Zieleniewski, B. Leśnodorski, P. Rybicki, doc. Z. Kowalewski).

Jeśli naukoznawstwa nie można uznać za dyscyplinę naukową, to istnieje konieczność stworzenia jednostki organizacyjnej dla ludzi prowadzących politykę naukową (prof. J. Bukowski). Rozważania na temat perspektyw naukoznawstwa powinny prowadzić do wniosku, że podstawowe badania w tym zakresie może prowadzić placówka PAN, natomiast badania stosowane placówka związana z Ministerstwem Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (prof. E. Olszewski). Wyrażono również pogląd, że referat nie zawiera perspektyw rozwojowych naukoznawstwa, odwrotnie, mimo końcowych sformułowań odnosi się wrażenie, że autorzy występują jako zwolennicy likwidacji naukoznawstwa (prof. A. Tuszek).

W dalszym ciągu dyskutowano o przyszłości badań z zakresu historii techniki w sytuacji, gdy techników kształci się w sposób ahistoryczny a jednocześnie istnieje ogromne zapotrzebowanie społeczne na prace z historii techniki. Postulowano, aby referat Podsekcji akcentował wyraźniej konieczność rozwoju badań historycznych w poszczególnych dziedzinach techniki (doc. A. Wiślicki). Uznano za konieczne poruszenie w nim sprawy rozwinięcia badań prasy technicznej (prof. J. Pazdur). Upominano się o wyraźne podkreślenie polskich osiągnięć w poszczególnych działach historii nauki (np. w zakresie historii nauk o Ziemi — prof. K. Maślankiewicz). Zwrócono uwagę na nieustanną konieczność badania źródeł historycznych (doc. P. Czartoryski).

Podsumowując dyskusję prof. Suchodolski stwierdził, że — zgodnie z instrukcją — referat nie rozwija historii dyscypliny, lecz akcentuje sprawę perspektyw rozwojowych. Do spraw najistotniejszych i najbardziej skomplikowanych należy problem historii techniki, Zakład posiada nieliczną kadrę z tej dziedziny, należy więc rozpatrzyć w jakich instytucjach i w jaki sposób można „umieszczać” badania z historii techniki. Jeśli nie zostanie stworzony jeden instytut badający naukę (za czym nikt nie opowiedział się w dyskusji) wówczas powstaje problem wielorakości instytucji, którego rozwiązaniem może być powstanie instytutu prowadzącego historyczno-socjologiczne badania nad nauką oraz placówki poświęconej zagadnieniom naukoznawstwa. Nie należy jednak postulować powołania Instytutu Naukoznawstwa. Naukoznawstwo posiada znikome kadry i nie ma wystarczającego dorobku. Nie ma jednak rozbieżności pomiędzy krytyczną oceną obecnego stanu naukoznawstwa a wnioskiem postulującym stworzenie np. pracowni naukoznawstwa pragmatycznego, należy bowiem stworzyć perspektywę rozwoju badań naukowych.

Po zakończeniu dyskusji Komitet podjął uchwałę upoważniającą Prezydium do opracowania referatu na temat stanu aktualnego i perspektyw rozwojowych historii nauki i techniki, podstawą będzie opracowanie Podsekcji Naukoznawstwa, Historii Nauki i Techniki.

Kolejnym punktem obrad była sprawa otwarcia przewodu habilitacyjnego dra Alfreda Wiślickiego. Aprobując wniosek powołanej w tej sprawie komisji, Komitet powziął decyzję otwarcia przewodu habilitacyjnego dra A. Wiślickiego oraz powołania na recenzentów jego pracy prof. prof. J. Braha, E. Olszewskiego i J. Pazdura. Na wniosek prof. B. Leśnodorskiego przystąpiono następnie do omówienia kwestii wszczęcia postępowania kwalifikacyjnego w sprawie nadania doc. drowi Pawłowi Czartoryskiemu tytułu profesora nadzwyczajnego. Po zaznajomieniu się z charakterystyką dorobku naukowego kandydata, którą przedstawił prof. Leśnodorski, Komitet w tajnym głosowaniu podjął jednogłośnie decyzję wszczęcia postępowania w sprawie nadania doc. drowi P. Czartoryskiemu tytułu profesora nadzwyczajnego, powołując na recenzentów jego dorobku naukowego prof. prof. B. Suchodolskiego, P. Rybickiego i J. Legowicza.

Następnie rozpatrzono sprawę wniosku o nadanie doc. drowi Jerzemu Dobrzyckiemu tytułu profesora nadzwyczajnego, na wniosek prof. B. Suchodolskiego, przewodniczącego Komisji. Po krótkiej dyskusji w głosowaniu tajnym Komitet podjął jednomyślnie uchwałę o wszczęciu postępowania w sprawie nadania doc. drowi J. Dobrzyckiemu tytułu profesora nadzwyczajnego.

W kolejnym punkcie obrad przystąpiono do głosowania nad sprawą wniosku o nadanie doc. drowi Stanisławowi Szpilczyńskiemu tytułu profesora nadzwyczajnego. Wnioskodawcą był prof. W. Voisé. W rezultacie tajnego głosowania podjęto uchwałę o wszczęciu postępowania kwalifikacyjnego w sprawie nadania doc. drowi Stanisławowi Szpilczyńskiemu tytułu profesora nadzwyczajnego.

Na wniosek prof. B. Leśnodorskiego dokonano także wyboru nowych recenzentów dorobku naukowego doc. doc. Józefa Babicza i Zdzisława Kowalewskiego w związku z postępowaniem kwalifikacyjnym w sprawie nadania im tytułów profesora nadzwyczajnego. Nowym recenzentem dorobku doc. J. Babicza został prof. Stefan Golechowski, a doc. Z. Kowalewskiego prof. P. Rybicki.

Powołano również komisję w sprawie przewodu doktorskiego mgra Henryka Josta w składzie: prof. A. Halicka (przewodnicząca), prof. J. Bukowski oraz doc. A. Wiślicki (członkowie). Na recenzentów rozprawy doktorskiej mgr Josta powołano: prof. E. Olszewskiego, prof. J. Reychmana oraz doc. T. Dziechońskiego.

Końcowym przedmiotem obrad Komitetu były sprawy wydawnicze. Prof. B. Leśnodorski przedstawił projekt planu wydawniczego Zakładu Nauki i Techniki PAN na rok 1974 oraz poinformował o trudnościach w realizacji planu na rok 1973. Po krótkiej dyskusji na ten temat, w której prof. E. Olszewski wskazał na potrzebę umieszczania indeksów we wszystkich publikacjach Zakładu, Komitet zaaprobował jednomyślnie przedstawiony projekt planu.

Bohdan Jaczewski

ANDRZEJ FRYCZ MODRZEWSKI I KULTURA POLSKIEGO ODRODZENIA

W dniach 5 i 6 października 1972 r. odbyła się w Warszawie w Pałacu Staszica konferencja naukowa „Andrzej Frycz Modrzewski i kultura polskiego Odrodzenia”. Zorganizowały ją z okazji 400-lecia śmierci pisarza trzy placówki naukowe Polskiej Akademii Nauk: Instytut Badań Literackich, Instytut Filozofii i Socjologii oraz Zakład Historii Nauki i Techniki.

Na konferencji tej przedstawiono następujące referaty i komunikaty: dr hab.